

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 378:377

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13895828>

Орієнтовані на травму підходи: важливість у підготовці соціальних працівників та напрями розвитку

Столярик Ольга Юріївна

докторка філософії із соціальної роботи, доцентка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1105-2861>

Семигіна Тетяна Валеріївна

докторка політичних наук, професорка, професорка кафедри психології та соціальної роботи, Академія праці, соціальних відносин та туризму, Кільцева дорога, 3-А, Київ, 03187, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-5677-1785>

Прийнято: 12.09.2024 | Опубліковано: 29.09.2024

***Анотація.** В Україні постала гостра потреба в підготовці соціальних працівників, здатних як розпізнавати наслідки травми, так і надавати ефективну допомогу травматизованому населенню, особливо в умовах війни. У статті – на основі аналізу закордонних джерел – представлено поглиблений огляд сучасних підходів до впровадження в соціальній роботі практик, орієнтованих на травму, та визначено можливості розвитку підготовки соціальних працівників до роботи з людьми, які постраждали від*

травматичних подій. Результати цього дослідження повинні сприяти поліпшенню якості підготовки фахівців соціальної роботи, а також наданню більш професійної та адаптованої соціальної підтримки.

У роботі надано характеристику травмочутливого (trauma-sensitive) та травмоінформованого (trauma-informed) підходів, які активно використовуються в сучасній соціальній роботі. На основі аналізу закордонної практики визначено роль соціальних працівників у роботі з травмою та ключові компетентності, необхідні для надання ефективної соціальної підтримки, орієнтованої на травму. Серед цих компетентностей — вміння працювати з когнітивно-поведінковою терапією, моделлю відновлення після травми, травма-ризик менеджментом, EMDR-терапією, майндфулнес-терапією, а також застосування підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнта.

Встановлено, що сучасна освіта з соціальної роботи з травмою може посилюватися за рахунок включення цих освітніх компонентів, а також розвитку спеціалізованих освітніх програм у сфері клінічної соціальної роботи, кризової соціальної роботи та соціально-психологічної реабілітації. Особлива увага приділяється необхідності підготовки фахівців, здатних працювати в умовах тривалого військового конфлікту та соціальних потрясінь, що забезпечить довготривалу та ефективну підтримку постраждалим від травматичних подій.

Ключові слова: *травматизація населення; робота з травмою; соціальна робота; соціальна підтримка; реабілітація; професійна освіта; компетентності соціальних працівників.*

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Trauma-Related Approaches: The Importance in Social Workers' Education and Directions for Development

Stolyaryk Olha

PhD in Social Work, Associate Professor, Department of Social Pedagogy and Social Work, Ivan Franko National University of Lviv, Universytetska Street, 1, Lviv, 79000, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1105-2861>

Semigina Tetyana

Doctor of Political Sciences, Professor, Department of Psychology and Social Work, Academy of Labour, Social Relations and Tourism, Kiltseva Road, 3-A, Kyiv, 03187, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-5677-1785>

Abstract. *Ukraine is facing an urgent need to train social workers who are capable of both recognizing the consequences of trauma and providing effective support to traumatized populations, particularly in wartime conditions. Based on the analysis of international sources, this paper provides an in-depth review of contemporary approaches to implementing trauma-oriented practices in social work and outlines the opportunities for enhancing the training of social workers to assist people affected by traumatic events. The results of this study aim to improve the quality of social work training and provide professional and tailored social support. The paper presents the characteristics of trauma-sensitive and trauma-informed approaches that are actively used in modern social work. Based on the international practices analysis, social workers' role in trauma intervention and the key competencies required to provide effective trauma-oriented social support are defined. These competencies include the ability to work with cognitive-behavioral therapy, trauma recovery models, trauma-risk management, EMDR therapy,*

mindfulness therapy, and the application of a strengths-based approach for clients. It has been established that the education of social workers in trauma-related issues can be strengthened by incorporating these educational components and developing specialized training programs in clinical social work, crisis social work, and social-psychological rehabilitation. Special attention is given to the necessity of preparing professionals capable of working in the context of prolonged military conflict and social upheaval, which will ensure long-term and effective support for those affected by traumatic events.

Keywords: *population traumatization; trauma work; social work; social support; rehabilitation; professional education; social workers' competencies.*

Вступ. Актуальність орієнтованих на травму підходів у соціальній роботі в Україні значно зросла через тривалий військовий конфлікт, який суттєво впливає на психологічний стан населення. Війна призводить до глибокої колективної та індивідуальної травматизації, зачіпаючи як цивільне населення, так і військових, що повертаються з фронту. В таких умовах соціальні працівники виступають першою лінією підтримки для людей, які переживають травматичний досвід, і їхня професійна підготовка має включати специфічні знання та навички роботи з травмою (Stoliaryk & Semigina, 2024)[1].

На тлі кризових соціальних і економічних умов у суспільстві постає гостра потреба в підготовці соціальних працівників, здатних не лише розпізнавати наслідки травми, а й надавати ефективну допомогу. Орієнтовані на травму підходи забезпечують інструменти для створення безпечного, підтримувального середовища для клієнтів, які постраждали від травматичних подій (Glazer, 2023)[2]. Це особливо важливо в країні, де масштаби травматизації населення постійно зростають, а соціальні інститути повинні адаптуватися до нових викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукового дискурсу демонструє підвищену наукову увагу до питання модернізації підготовки соціальних працівників з урахуванням актуальних соціальних потреб та викликів, спричинених російсько-українською війною. В останні роки дослідження вітчизняних та міжнародних науковців фокусувалися на різних аспектах, пов'язаних з інтеграцією травмоінформованих підходів в освітні програми для соціальних працівників.

Однією з ключових тем є посилення практичного компоненту навчання соціальних працівників. Деякі дослідники (Cuadra, Wallengren-Lynch, Kokoiaschuk та Rapeli (2024) [3] звертають увагу на необхідність адаптації освітніх програм для забезпечення майбутніх фахівців інструментами, що дозволяють ефективно реагувати на потреби вразливих груп населення, зокрема тих, кого безпосередньо зачепили травматичні події. Т. Захаріна (2023) [4] аналізує підготовку соціальних працівників до роботи з населенням, постраждалим від війни, підкреслюючи важливість надання допомоги не лише у психологічному, а й у соціальному та економічному аспектах.

У контексті українського наукового дискурсу концепція травмоінформованого підходу активно досліджується в сфері створення безпечного освітнього середовища (Головатенко, 2023[5]; Джуріло, 2024 [6]; Ташкінова, Пономарьова, Роговська, 2023 [7]). Водночас, К. Ткаліч (2024) [8] підкреслює важливість використання новітніх технологій під час роботи з травмованими клієнтами, включаючи інноваційні методи підтримки та реабілітації.

У закордонній літературі також відзначено зростання зацікавленості травмоінформованими підходами у підготовці соціальних працівників, особливо в умовах тривалих військових конфліктів та соціального насильства. Allasad Alhuzail та Mahajne (2021) [9] наголошують на важливості підготовки

соціальних працівників до підтримки травматизованого населення, а також на необхідності розвитку компетентностей, що дозволяють як ідентифікувати ознаки травматизації, так і розробляти відповідні інтервенції. Dal Santo та співавтори (2023) [10] підкреслюють значення міждисциплінарного підходу у підготовці фахівців для роботи з травмою, наголошуючи на важливості навчання не лише соціальних працівників, а й інших професіоналів у сфері допомоги, привертають увагу до ролі практики студентів в опануванні компетентностями, необхідними для впровадження травмоінформованого підходу.

Невирішені раніше частин загальної проблеми. Попри прогрес у дослідженні травмоінформованих підходів, залишається низка невирішених питань. Однією з основних проблем є недостатня інтеграція цих підходів в освітні програми для соціальних працівників в Україні. Більшість досліджень фокусується на теоретичних аспектах і не завжди забезпечує практичні рекомендації для їхнього впровадження в освітній процес. Результати нашого дослідження повинні сприяти поліпшенню якості підготовки фахівців соціальної роботи, а також наданню соціальної підтримки людям, які зазнали травми внаслідок війни.

Цілі статті. Стаття спрямована на вирішення окреслених проблем через поглиблений аналіз сучасних підходів до впровадження в соціальній роботі практик, орієнтованих на травму, та визначення можливостей розвитку підготовки соціальних працівників до роботи з травматизованим населенням.

Результати дослідження. Слід насамперед зауважити, що у сучасній соціальній роботі послуговуються двома різними підходами, орієнтованими на травму: травмочутливий (trauma-sensitive) та травмоінформований (trauma-informed) підхід. Ці концепції тісно пов'язані, але відрізняються за своєю спрямованістю та застосуванням. Розуміння відмінностей між ними має

важливе значення для ефективної підтримки клієнтів, які пережили травму.

Травмочутливий підхід, за твердженнями закордонних науковців (Mersky, Topitzes & Britz, 2019 [11]; Van Huyssteen, 2021 [12]) спирається на наступні принципи:

1. *Фокус на безпеці*: цей підхід підкреслює важливість створення безпечного середовища, де клієнти відчують фізичну та емоційну безпеку, що мінімізує ризик повторної травматизації.

2. *Обізнаність і чутливість*: соціальні працівники повинні бути усвідомленими наслідків травми і розуміти, як вони можуть проявлятися у клієнтів, без необхідності глибокого занурення у конкретні стратегії.

3. *Співчуття, емпатія та підтримка вибору клієнта*: важливо надавати пріоритет співчуттю та розумінню, враховуючи, що поведінка клієнта може бути наслідком травми. Підтримка вибору клієнта формує у них відчуття контролю над власним життям, що може перетворити клієнта з пригніченої жертви на індивіда, який здатний керувати своїм життям.

4. *Неспецифічні втручання*: втручання в рамках цього підходу зазвичай не є специфічними, але створюють атмосферу безпеки, акцентуючи увагу на можливих травматичних переживаннях без обов'язкового їх лікування.

Травмоінформований підхід виходить за рамки чутливості до травми та має на меті інтегрувати це розуміння в усі аспекти організації чи громади. Він визнає поширеність травми та складні способи її прояву в житті людей.

Травмоінформований підхід, за визначенням Д. Левенсон (Levenson, 2017 [13], Levenson, 2020 [14]) включає наступні елементи:

1. *Комплексне розуміння травми*: цей підхід виходить за межі усвідомлення, охоплюючи глибоке розуміння впливу травми на психічне, фізичне, емоційне та соціальне благополуччя. Соціальні працівники повинні знати різні типи травм і їх наслідки.

2. *Системна інтеграція:* знання про травму інтегрується в усі аспекти надання соціальних послуг, впливаючи на політику, процедури та методи взаємодії працівників з клієнтами.

3. *Конкретні стратегії та практики:* підхід передбачає реалізацію практик, спрямованих на допомогу клієнтам у подоланні травми, з використанням науково обґрунтованих методів відновлення.

4. *Розширення можливостей і співпраця:* важливим аспектом є залучення клієнтів до процесу зцілення, визнання їх активними учасниками, що фокусуються на розвитку власних сильних сторін і стійкості.

5. *Запобігання повторній травматизації:* підхід також акцентує на запобіганні повторній травматизації шляхом уваги до тригерів і використання специфічних втручань.

Якщо співставити обидва підходи, то можна знайти низку ключових відмінностей між ними:

–*Глибина знань.* У той час як травмочутливий підхід зосереджується на загальному усвідомленні та визнанні наявності травми, травмоінформований підхід вимагає глибокого, всебічного розуміння природи травми та її наслідків.

–*Особливості застосування.* Травмочутливий підхід орієнтований першочергово на створення безпечного та сприятливого середовища, тоді як підхід, що інформує про травму, інтегрує усвідомлення травми в усі аспекти практики соціальної роботи та активно працює над усуненням травматизації та її наслідків.

–*Інструментарій та втручання.* Травмочутливі практики можуть уникати певних дій чи втручань, задля запобігання нанесення шкоди клієнту. Натомість травмоінформовані практики є активними у впровадженні конкретних втручань, пов'язаних із травмою.

Травмоінформований підхід включає як освітню компоненту з питань

травми та травматизації, так і системний підхід – враховується не лише індивідуальна травма клієнта, а й вплив соціальних, економічних та культурних факторів, які можуть посилювати або пом'якшувати наслідки травми. Значна увага відводиться процесу інформування, який спрямований на підвищення обізнаності як серед працівників соціальних служб, так і серед клієнтів про наслідки травми і способи їх подолання.

Поряд із низкою відмінностей, часто ці підходи використовуються у комбінації. Разом ці підходи забезпечують комплексну підтримку, яка враховує як кризові потреби клієнта, так і довгострокову стратегію його відновлення.

Травмоінформована допомога передбачає наявність: соціальних працівників, які працюють з травмованими людьми та громадами; розробленої локальної політики та практики; відповідного змісту та інструментарію інтервенцій; і професійного середовища, що забезпечує дотримання заходів для запобігання повторній травматизації отримувачів допомоги. Організації, що застосовують травмоінформований підхід, інтегрують усвідомлення індивідуальної, історичної, расової та системної травми в усі аспекти своєї діяльності, створюючи безпечне середовище для зцілення та розвитку, що мінімізує ризик подальшої шкоди (Levenson, 2020) [14].

У більшості випадків, фахівці з соціальної роботи працюють в умовах та контексті, який швидше дозволяє їм припускати ймовірність травматизації клієнта, навіть, якщо останній не визнає себе, як такого. Травмоінформована допомога базується на розумінні того, що багато клієнтів зазнали травматичного досвіду, і надавач соціальних послуг несе відповідальність за те, щоб бути уважним до цього факту, незалежно від того, чи цілком звернення клієнта була саме травма (Huckshorn & Lebel, 2013) [15]. Таким чином, соціальні працівники повинні в цілому підходити до всіх своїх клієнтів так, ніби вони могли пережити досвід травматизації в анамнезі життєвого циклу,

незалежно від того, за якими послугами вони звернулися.

Травмоінформований підхід передбачає делікатне інформування постраждалого про природу травми в цілому і її наслідки для добробуту та життя задля мобілізації його ресурсів та створення безпечового середовища, де клієнт зможе відкритися. Коли травма залишається нерозпізнаною, соціальний працівник може встановити хибну оцінку потреб клієнта чи не розуміти причину його негараздів. Травмоінформовану допомогу можна розглядати як загальну філософію та підхід або як набір універсальних запобіжних заходів, розроблених як з метою превенції, так і реабілітації, в яких спільно з клієнтом вивчається взаємозв'язок між середовищем клієнта, тригерами та потенційними небезпеками.

Соціальні працівники повинні поважати особисті межі клієнта, використовувати травмочутливу лексику та уникати стигматизації: нав'язливі або інтимні запитання можуть викликати болісні спогади. Важливо також враховувати безпеку клієнта не лише в процесі спілкування, а й під час ведення документації: вимога надання особистих даних може викликати тривогу або страх. Окрім того, робоче середовище, яке нагадує стаціонар або інституційну установу, може провокувати у клієнта спогади про травматичний досвід.

Принципи травмоінформованої соціальної роботи включають: (1) створення безпечного середовища; (2) заохочення і підтримку вибору клієнта; (3) співпрацю та встановлення довірливих відносин; (4) надійність і послідовність; (5) розширення можливостей клієнта; (6) акцент на сильних сторонах та розвиток стійкості (Cavener, & Lonbay, 2022) [16].

Узагальнення наведених характеристик травмоінформованої роботи дає підстави виокремити низку компетентностей, якими мають володіти соціальні працівники, котрі спираються на такий підхід:

1. Здатність розуміти природу травматизації та її вплив на індивіда, сім'ю та

громаду, виходячи за межі конкретного типу травми.

2. Здатність аналізувати соціально-психологічний профіль постраждалого та його потреби.
3. Спроможність оцінювати, як стійкість до травм залежить від балансу між захисними та ризиковими факторами, а також вразливістю клієнта.
4. Розуміння нейробіологічних основ людської реакції на стрес/виживання та використання цих знань у процесі роботи з людьми, які переживають травму.
5. Здатність враховувати психологію розвитку на різних етапах життя для розуміння впливу травми на клієнта.
6. Усвідомлення та врахування в своїй роботі впливу культурних, расових, статевих, релігійних та національних аспектів на переживання травми та її значення для клієнта.

На нашу думку, система професійної освіти в галузі соціальної роботи повинна швидко і гнучко реагувати на нові виклики [17], розробляючи або оновлюючи освітні програми, що стосуються роботи з травмою. Це дозволить підготувати майбутніх соціальних працівників, надавши їм необхідні знання, навички та компетентності для ефективної професійної підтримки осіб, які зазнали травми.

Вивчення закордонної практики [18-27] засвідчує, що інтеграція компонентів травмоінформованого підходу в освітні програми з соціальної роботи має спиратися на міждисциплінарний підхід та передбачати включення наступних освітніх компонентів:

1. Когнітивно-поведінкову терапію та травматерапію (КПТ).
2. EMDR-терапію (десенсибілізація і репроцесування рухом очей) – метод, що поєднує терапевтичні елементи з рухами очей для обробки травматичної інформації.

3. Майндфулнес-терапію – практики усвідомленості, що допомагають зосередитися на поточному моменті і приймати свої емоції без оцінки.

4. Травма-ризик менеджмент (TRiM) – модель активного моніторингу клієнтів після травматичних подій для запобігання повторній травматизації.

5. Модель відновлення після травми та розширення можливостей (TREM) – груповий підхід до реабілітації, що включає тренінги, психопедагогічні техніки та організацію груп самодопомоги.

6. Підхід, орієнтований на сильні сторони клієнта – філософія, що акцентує на пошуку і оптимізації ресурсів клієнта для покращення якості його життя.

7. Теорію резилієнсу (стійкості) – концепцію, що описує формування життєстійкості індивіда через мобілізацію власних ресурсів для подолання труднощів.

Також доцільно створювати освітні програми з клінічної соціальної роботи, соціально-психологічної реабілітації та кризової соціальної роботи, спрямовані на розвиток специфічних компетентностей, потрібних для дієвої підтримки травмованих та постраждалих людей.

З урахуванням проведеного дослідження можемо рекомендувати впроваджувати в освітній процес курси, які розглядають стратегії професійної гігієни, самопіклування та самоопіки для запобігання вторинній травматизації у майбутніх соціальних працівників, які працюватимуть із постраждалими.

Важливим є й розвиток досліджень у практиці та освіті соціальної роботи, які фокусуються на проблемі травми та травматизації населення, методах надання посттравматичної допомоги, механізмах формування стійкості та розширення можливостей з урахуванням контексту травматизації. Це може включати тематику магістерських кваліфікаційних робіт, що стосуються соціальної роботи з травмою, а також проведення прикладних досліджень з партисипативним залученням учасників, таких як дослідження в дії [28; 29].

Висновки. У контексті наростання травматизації населення, зокрема внаслідок війни, існує нагальна потреба в системній підготовці соціальних працівників, здатних розпізнавати наслідки травми та будувати відповідні інтервенції. Запровадження травмоінформованого підходу в соціальну роботу вимагає розуміння природи травми, її впливу на індивідів та громади, а також ключових компетентностей, необхідних для роботи з постраждалими.

Система професійної освіти з соціальної роботи повинна адаптувати програми, інтегруючи компоненти, які формують компетентності для надання травмоінформованої допомоги, зокрема когнітивно-поведінкову терапію, майндфулнес-терапію, а також управління травма-ризиками. Розробка нових освітніх програм, орієнтованих на клінічну соціальну роботу, кризову соціальну роботу та соціально-психологічну реабілітацію, є важливим кроком для формування професійних компетентностей, необхідних для роботи з травмованим населенням. Також доцільним видається навчання соціальних працівників стратегіям самопіклування, що допоможе запобігти вторинній травматизації, забезпечить психологічну стійкість та готовність до надання допомоги тим, хто переживає травму або її наслідки.

У подальшому важливо вивчити вплив контексту травматизації на вітчизнянні освітні програми та включати у навчальний процес елементи, які сприятимуть формуванню у студентів цілісного розуміння травми в соціальному контексті.

Список використаних джерел

1. Stoliaryk O. Semigina T. Working with ex-combatants in Ukraine: implications for local and international social work academia. *Journal of Human Rights and Social Work*. 2024. <https://doi.org/10.1007/s41134-024-00331-1>
2. Glazer D. An experience beyond words: Trauma-informed ideas for Child and

- Adolescent services supporting Ukrainian refugees. *Clinical child psychology and psychiatry*. 2023. Vol. 28(1). P. 15-20.
3. Cuadra C. B., Wallengren-Lynch M., Kokoichuk Y., Rapeli M. Social work students and teachers responding to internally displaced persons' need of shelter in Ukraine in spring 2022: Service learning and recognition. *International Social Work*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1177/00208728241267868>
  4. Захаріна Т. Інтегративні тенденції підготовки соціальних працівників до роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2023. Вип. (2). С. 10-16.
  5. Головатенко Т. Реалізація принципів травма-інформованого середовища на уроках англійської мови у початкових класах: метааналіз зарубіжних практик. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2023. № 39 (1). С. 80–86.
  6. Джурило А.П. Застосування концепції травма-інформованого навчання для створення безпечного освітнього середовища. *Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу: II Всеукр. наук.-практ. конф.* Тернопіль. 2024
  7. Ташкінова О., Пономарьова Л., Роговська О. Проблеми та перспективи запровадження травма-чутливого викладання в закладах вищої освіти України. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2023. № 49. С. 61-68.
  8. Ткаліч К. Використання VR-технологій у роботі з травматичним стресом. *Війна. Психотерапія травми: Міжнародна науково-практична конференція*. Львів: УКУ. С. 91. URL: <https://bit.ly/4eeMcM0>
  9. Allasad Alhuzail N., Mahajne I. Social work in a conflict context: Challenges facing social workers with indigenous inhabitants of unrecognised villages in Israel. *International Journal of Social Welfare*. 2021. Vol. 30(1), 97–105.
  10. Dal Santo L. C., Easton S. D., Coleman S., Flinton K. The role of field education

- in preparing social work students for trauma-informed care: A scoping review. *Journal of Social Work Education*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1080/10437797.2023.2215273>
11. Mersky J. P., Topitzes J., Britz L. Promoting evidence-based, trauma-informed social work practice. *Journal of Social Work Education*. 2019. Vol. 55(4). P. 645-657.
  12. Van Huyssteen J. *Guidelines for trauma-sensitive social work forensic assessments* (Doctoral dissertation, North-West University (South-Africa)). 2021.
  13. Levenson J. Trauma-informed social work practice. *Social work*. 2017. Vol. 62(2). P. 105-113.
  14. Levenson J. Translating trauma-informed principles into social work practice. *Social Work*. 2020. Vol. 65(3). P. 288-298.
  15. Huckshorn K., LeBel J. L. Trauma-informed care. *Modern community mental health: An interdisciplinary approach* / Ed. by Yeager K. Oxford University Press, 2013. P. 62-83.
  16. Cavener J., Lonbay S. Enhancing 'best practice' in trauma-informed social work education: insights from a study exploring educator and student experiences. *Social Work Education*. 2022. Vol. 43(2). P. 317–338.
  17. Столярик О., Семигіна Т. Голоси стійкості: рефлексії українських соціальних працівників у час війни. *Social Work and Education*. 2024. Вип. 11(1). С. 7-22.
  18. Boel-Studt S., Vasquez M., Randolph K., Dowdy-Hazlett T. (2021). A Survey of Trauma Education in Social Work Programs in the United States and Canada. *Journal of Social Work Education*. 2021. Vol. 58(2). P. 259–277.
  19. Collazo J. Adapting trauma-focused cognitive behavioral therapy to treat complex trauma in police officers. *Clinical Social Work Journal*. 2022. Vol. 50(2). P. 160-169.

20. Pleines K. E. An attachment-informed approach to trauma-focused cognitive behavioral therapy. *Clinical Social Work Journal*. 2019. Vol. 47(4). P. 343-352.
21. de Jongh A., Holmshaw M., Carswell W., van Wijk A. Usefulness of a trauma-focused treatment approach for travel phobia. *Clinical psychology & psychotherapy*. 2011. Vol. 18(2). P. 24-137.
22. Sprang G. The use of eye movement desensitization and reprocessing (EMDR) in the treatment of traumatic stress and complicated mourning. *Research on Social Work Practice*. 2001. Vol. 11(3). P. 300-320.
23. Kelly A. Trauma-informed mindfulness-based stress reduction: A promising new model for working with survivors of interpersonal violence. *Smith College Studies in Social Work*. 2015. Vol. 85(2). P. 194-219.
24. Flaherty M., O'Neil V. E. Psychological peer support for staff: implementing the trauma risk management model in a hospital setting. *Nursing Management*. 2022. Vol. 29(1). P. 26-31.
25. Masin-Moyer M., Kim J. C., Engstrom M., Solomon P. A scoping review of the Trauma Recovery and Empowerment Model (TREM). *Trauma, Violence, & Abuse*. 2022. Vol. 23(3). P. 699-715.
26. Семигіна Т., Столярик О. *Розвиток сильних сторін клієнтів соціальної роботи*. Tallinn: Teadmus, 2024. 257 с.
27. Anderson K. M. Post-traumatic growth and resilience despite experiencing trauma and oppression. *Journal of Family Social Work*. 2018. Vol. 21(1). P. 1-4.
28. Семигіна Т.В. Клієнти соціальної роботи як співдослідники. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень: матеріали міжнар.наук. конф. (10 липня 2020 р.)*. Т.2. Вінниця: МЦНД, 2020. С.33-35.
29. Семигіна Т. Дослідники як агенти змін (використання дослідження в дії у соціальній роботі). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціальна робота»*. 2021. № 1(7). С. 37-41.